

Цей переклад підготовлений Радою Європи в межах Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки та фінансований за рахунок коштів на рівні Плану дій, наданих Естонією, Ірландією, Латвією, Литвою, Ліхтенштейном, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Польщею, Румунією, Туреччиною, Угорщиною, Фінляндією, Чеською Республікою, Швейцарією, Швецією та Канадою.

This translation is produced by the Council of Europe within the framework of the Council of Europe Action Plan for Ukraine 2018-2021 and funded with Action Plan-level funds provided by the Czech Republic, Estonia, Finland, Hungary, Ireland, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Poland, Romania, Sweden, Switzerland, Turkey and Canada.

Natchova і Інші проти Болгарії [ВП] - 43577/98 і 43579/98

Рішення від 6.7.2005 [ВП]

Стаття 2

Стаття 2-1

Життя

Ефективне розслідування

Смертельні постріли у двох ромів-утікачів під час спроби арешту військовою поліцією, і ефективний характер розслідування: *порушення*

Стаття 14

Дискримінація

Можливі расистські мотиви під час вбивства військовою поліцією двох ромів-утікачів під час проби арешту: *немає порушення*

Відсутність розслідування щодо можливих расистських мотивів: *порушення*

- *Факти* – Двоє призовників ромського походження, члени родин заявників, несли обов'язкову військову службу у військовому відділенні, яке займалось будівництвом квартир. Їх було неодноразово заарештовано за неодноразове самовільне залишення місця служби, але вони втекли з будівництва, куди їх привезли на роботу, і сховались у бабусі одного з них, у ромському кварталі села. Жоден з них не був озброєний. Через кілька днів відділення військової поліції отримало повідомлення, яке дозволило встановити місце знаходження цих осіб, і чотирьох працівників військової поліції, під командуванням майора Г., відправили до села. Військовослужбовці отримали наказ застосовувати усі можливі засоби, щоб заарештувати цих осіб. Г. був озброєний револьвером і автоматом Калашникова. Побачивши машину перед їхнім будинком, двоє чоловіків спробували втекти. Коли вони тікали, Г. відкрив по них вогонь, після того, як вигукнув до них попередження. Обидва чоловіки померли дорогою до лікарні. Один із сусідів стверджував, що кілька поліцейських стріляли, і що у певний момент майор Г. брутально навів на нього свій автомат і тяжко образив його, вигукнувши: «Скурві цигани!».

- Відповідно до звіту аутопсії, обидва чоловіки померли від поранень, завданих кулями, вистріленими з певної відстані із автомата. Пан Петков був поранений в груди, а пан Ангелов – у спину. Звіт про військове розслідування робив висновок, що майор Г. діяв відповідно до статуту і намагався врятувати життя втікачів, наказав їм зупинитись і уникав стріляти у життєво важливі органи. Військовий прокурор погодився з висновком цього звіту і закриття розслідування. Скарги, подані заявниками, були залишені без задоволення.

- *Право – стаття 2*

- *а) Матеріальний аспект*

- *Загибель пана Ангелова і пана Петкова:* Велика Палата з глибоким занепокоєнням виявила, що чинна нормативно-правова база щодо застосування військовою поліцією вогнепальної зброї дійсно дозволяла застосовувати летальну силу, аби заарештувати військовослужбовця, підозрюваного навіть у дрібному правопорушенні. Цей підзаконний акт не лише не був оприлюднений, але й не містив жодних чітких гарантій, котрі мали б перешкодити свавільному заподіянню смерті. Така нормативно-правова база є засадово недостатньою і явно нижчою рівня охорони «законом» права на життя, як того вимагає Конвенція у сучасних демократичних суспільствах Європи. Тому Велика Палата вважає, що Болгарія загалом не дотрималась зобов'язань, покладених на неї відповідно до статті 2 Конвенції, гарантувати право на життя, запроваджуючи належну правову і адміністративну базу щодо застосування військовою поліцією сили і вогнепальної зброї.

- *Підготовка операції і контроль за її проведенням:* Велика Палата погодилася з висновком палати, що влада не виконала своє зобов'язання звести до мінімуму ризик втрати людського життя, оскільки поліцейські, які прибули для здійснення арешту, отримали наказ застосовувати необхідні засоби, щоб заарештувати пана Ангелова і пана Петкова, незважаючи на те, що втікачі не були озброєні і не становили жодної небезпеки для будь-чийого життя чи фізичної недоторканності. Відсутність чіткої нормативно-правової бази дозволила відправити загін сильно озброєних військових, щоб заарештувати двох чоловіків, не обговоривши попередньо небезпеку, яку вони можуть становити, і не здійснивши чіткого попередження щодо необхідності звести до мінімуму ризик втрати людських життів. У підсумку, спосіб, у який було проведено і проконтрольовано операцію, виявляв кричущу зневагу до верховенства права на життя.

- *Заходи, вжиті військовими, які прибули, щоб здійснити арешт:* За обставин даної справи стаття 2 Конвенції забороняла будь-яке застосування потенційно летальної сили, незважаючи на ризик втечі пана Ангелова і пана Петкова. До того ж, поведінка майора Г., військового поліцейського, який вбив двох чоловіків, вимагає серйозної критики, оскільки цей офіцер застосував явно надмірну силу. існували інші можливості здійснити арешт двох чоловіків. Майор Г. вирішив застосовувати автомат, який виставив на автоматичний режим, хоча був окрім того озброєний револьвером; у автоматичному режимі він не міг цілитись із розумним рівнем точності. Пан Петков був поранений у груди, і цьому факту не було надано жодних обґрунтованих пояснень, не можна виключати, що він обернувся, щоб в останню мить здатись, але у нього все ж цілились.

- Як висновок, Болгарія не виконала зобов'язання, покладені на неї відповідно до статті 2 Конвенції, оскільки чинна нормативно-правова база щодо застосування сили була засадово вартою критики, і оскільки пан Ангелов і пан Петков були вбиті за обставин, коли застосування вогнепальної зброї для здійснення їх арешту було несумісним з цим положенням. До того ж, було застосовано явно надмірну силу.

- *Висновок:* порушення (одноголосно).

- *б) Процесуальний аспект – Щодо питання про те, чи розслідування було ефективним:* Велика Палата, як і палата, вважає, що та обставина, що розслідування у даній справі встановило законність застосування сили, тільки підтверджує засадові недоліки згаданого статуту і відсутність визначення у ньому поваги до права на життя. Слідчі не дослідили певні важливі аспекти справи, тобто сукупність фактичних обставин не була піддана суворій перевірці. Не було вжито

низки необхідних і очевидних слідчих заходів. Слідчі органи, які розслідували загибель, проігнорували значущі факти і, не вимагаючи жодного обґрунтованого пояснення, обмежились тим, що погодились зі свідченнями майора Г. і закрили розслідування. Тим самим слідчий суддя і прокурори захистили майора Г. від притягнення до відповідальності. Велика Палата приєднується до думки палати, що така поведінка з боку державних органів, вже констатована Судом у попередніх справах проти Болгарії, викликає особливе занепокоєння, оскільки породжує вагомі сумніви щодо об'єктивності і безсторонності причетних слідчих суддів і прокурорів. Як висновок, мало місце порушення Болгарією зобов'язання, покладеного на неї статтею 2 § 1 Конвенції, провести ефективне розслідування загибелі.

- *Висновок:* порушення (одноголосно).
- Стаття 13: Велика Палата вважає, як і палата, що не постає жодного окремого питання стосовно цього положення.
- Стаття 14 в сукупності зі статтею 2 (матеріальний аспект) – *Щодо питання про те, чи вбивства були мотивовані расизмом:* Заявники висунули численні аргументи, котрі, на їхню думку, мали довести, що вбивства були спричинені расистськими мотивами, але Велика Палата вирішила, що вони не переконливі. Вона зазначила, що застосування вогнепальної зброї за обставин даної справи, на жаль, не було заборонене відповідним внутрішнім підзаконним актом. Працівники військової поліції носили автомати «відповідно до статуту» і отримали наказ вживати усіх необхідних засобів, щоб здійснити арешт. Тому не можна виключати, що поведінка майора Г. пояснюється суворим і звичайним дотриманням статуту, і що цей військовослужбовець діяв би так само й у іншій подібній ситуації, якою б не була етнічна приналежність втікачів. Хоча відповідний статут був однозначно вартий критики і жодним чином не відповідав Конвенції у сфері захисту права на життя, ніщо не вказує на те, що майор Г. не застосовував би зброю у кварталі, не населеному ромами.
- Відступаючи від підходу палати, Велика Палата вважає, що стверджувана неспроможність влади провести ефективне розслідування ніби-то расистського мотиву вбивства, не повинна покладати тягар доказування на Уряд, що стосується стверджуваного матеріального порушення статті 14 Конвенції в сукупності зі статтею 2. У підсумку, Суд не вважає доцільним встановити, що расистське ставлення відіграло вирішальну роль у загибелі пана Ангелова і пана Петкова.
- *Висновок:* відсутність порушення статті 14 Конвенції в сукупності зі статтею 2 (одинадцять голосів проти шести).
- Стаття 14 в сукупності зі статтею 2 (процесуальний аспект) – *Щодо питання про те, чи було проведене ефективне розслідувати расистського мотиву:* Державні органи, які розслідували загибелі пана Ангелова і пана Петкова, отримали свідчення сусіда жертв, який повідомив, що майор Г. вигукнув «Скурві цигани!», навівши на нього зброю одразу після того, як зробив постріли. Це повідомлення, у світлі численних оприлюднених звітів щодо упередження і ворожого ставлення, об'єктом якого є роми у Болгарії, вимагало перевірки. Будь-який доказ, що вказує на висловлення працівниками правоохоронних органів расистських лайок у рамках проведення операції, що передбачала застосування сили проти осіб, що належать до етнічної чи іншої меншини, має особливу вагу, коли йдеться про визначення того, чи мають місце незаконні насильницькі дії, породжені почуттям ненависті. Якщо під час розслідування буде виявлено такі докази, потрібно їх перевірити, а якщо це підтвердиться – здійснити поглиблений аналіз сукупності фактів, аби виявити можливий расистський мотив. Окрім того, та обставина, що майор Г. застосував явно надмірну силу щодо двох незброєних чоловіків, які не чинили насильницьких дій, також вимагала поглибленого розслідування.

- У підсумку, слідчий суддя і прокурори, які вели справу, мали достатню достовірну інформацію, котра мала привернути їхню увагу до необхідності здійснити первинну перевірку і, на підставі її результатів, встановити, чи події, що призвели до загибелі двох чоловіків, мали расистський підтекст. Проте влада не зробила нічого, аби перевірити свідчення сусіда, а майору Г. не запропонували пояснити, чому він вирішив за необхідне застосувати таку силу. Державні органи не враховували відповідні докази і постановили рішення про закриття слідства, захистивши таким чином майора Г. від притягнення до відповідальності.

- Тому влада не виконала зобов'язання, покладене на неї відповідно до статті 14 Конвенції в сукупності зі статтею 2, вжити усіх можливих засобів, аби встановити, чи дискримінаційна поведінка відіграла певну роль у подіях.

- *Висновок:* порушення статті 14 Конвенції в сукупності зі статтею 2 (одноголосно).

- Стаття 41: Велика Палата підтвердила відшкодування у розмірі 25 000 і 22 000 EUR, надане, відповідно, заявникам за усі види шкоди. Вона присудила також відшкодування видатків і витрат.